

RAMON D'ABADAL: LA TENACITAT EN EL TREBALL DE BASE

GASPAR FELIU

Universitat de Barcelona
Institut d'Estudis Catalans

RESUM

A partir de la més coneguda i exemplar activitat de Ramon d'Abadal, la tenacitat de reprendre als cinquanta-dos anys una obra que havia deixat enllestida deu anys abans i que s'havia perdut com a conseqüència de la Guerra Civil, es resumeixen la seva vida i la seva activitat política, però sobretot es tracta el seu concepte de la història, tant des del punt de vista metodològic com dels objectius del treball d'historiador, i es desenvolupen els tres principals apartats en què poden ser dividides les seves obres: l'Abadal investigador, l'Abadal erudit i l'Abadal divulgador. Per acabar, es reflexiona sobre el valor actual de la seva obra.

PARAULES CLAU

Catalunya carolíngia, orígens de la nació catalana, feudalisme, primers comtes catalans, concepte i mètode de la història, relació Catalunya-Espanya.

Ramon d'Abadal: resolve in fundamental work

ABSTRACT

Based on the best-known and exemplary activity of Ramon d'Abadal, the resolve shown by embarking once again, at the age of fifty-two, on a work that had been finished ten years previously and then lost as a consequence of the Civil War, his life and political activity is summarised; but this work particularly looks at his concept of history, both from a methodological point of view and also from the objectives of the work of a historian, and at the three main sections into which his work can be divided: Abadal the researcher, Abadal the academic and Abadal the populariser. The book ends by reflecting on the value of his work today.

KEYWORDS

Carolingian Catalonia, origins of the Catalan nation, feudalism, the first Catalan counts, concept and method of history, Catalonia-Spain relations.

El títol, *Ramon d'Abadal: la tenacitat en el treball de base*, vol recordar la que considero més coneguda, admirada i exemplar de les virtuts d'Abadal: la capacitat de tornar a començar, als cinquanta-dos anys i després de veure capgirada la seva vida i la seva economia, una obra que deu anys abans havia deixat enllestida i lliurada a la impremta; parlo, naturalment, de la seva obra bàsica, el volum II d'*Els diplomes carolingis a Catalunya*, on, com és prou sabut, publicà tots els documents dels emperadors i els reis francs fins l'any 1000. És el títol que he triat, però ni de lluny l'únic possible per a definir Abadal com a historiador: li escauria igualment «historiador i polític», o bé «constructor dels fonaments històrics de Catalunya», i fins i tot m'havia temptat «un historiador senyor, un senyor historiador», i encara en podríem imaginar d'altres. En definitiva, la personalitat de Ramon d'Abadal és molt més polifacètica del que es pot expressar en una ratlla de títol, però se'm fa difícil no acabar amb els judicis de dues persones que el van conèixer molt bé: Mundó afirma que «Ramon d'Abadal era un senyor en el sentit més elevat de l'expressió», i Font i Rius el defineix com «un patrici català amb una projecció universal».¹

Abadal va escriure molt i a la vegada s'ha escrit molt sobre ell; jo em limitaré a donar la meua visió personal sobre alguns aspectes de la seva obra històrica;² la faceta política, com la peripècia vital, només seran un teló de fons per a ressaltar la seva personalitat com a historiador.

La meua proposta és començar amb un rapidíssim repàs de la seva vida i la seva activitat política, per centrar-me després en la seva feina (feinada) d'his-

1. Manuel MUNDÓ, «Ramon d'Abadal i la Història de l'Església catalana», a Manuel MUNDÓ *et al.*, *Ramon d'Abadal i de Vinyals. Commemoració del centenari del seu naixement*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1989, p. 11; Josep M.ª FONT I RIUS, «Ramon d'Abadal i de Vinyals, historiador i patrici català», a MUNDÓ, *et al.*, *Ramon d'Abadal...*, p. 61.

2. No pretenc, ni podria, referir-me a tota la seva producció. El llistat de les seves publicacions es pot veure a Ramon d'ABADAL I DE VINYALS, *Dels visigots als catalans*, vol. 1: *La Hispània musulmana i la Catalunya carolíngia*, Barcelona, Edicions 62, 1969, a cura de Jaume Sobrequés.

torador, començant per com concep la història i com la conrea, seguint amb els objectius que impulsen la seva labor d'historiador, i acabant amb un ràpid repàs dels principals aspectes de la seva obra i de la vigència actual d'aquesta.

VIDA I ACTIVITAT POLÍTICA

Evidentment, per conèixer de veritat la vida i l'obra de Ramon d'Abadal cal acudir a la magnífica monografia que li dedicà Francesc Vilanova³ i també al cicle de conferències celebrades amb motiu del centenari del seu naixement,⁴ entre altres obres.

Ramon d'Abadal i de Vinyals va néixer el 1888; era l'hereu de la casa pairal i del patrimoni del Pradell de Granollers de la Plana, a Gurb, casa de la qual depenien nombroses masoveries a Osona, el Ripollès, el Berguedà i el Bages i que doblava els interessos agraris amb la participació en negocis industrials, el principal els ciments Asland, amb fàbrica a la Pobla de Lillet.

L'any 1904, amb setze anys, arriba a Barcelona amb la intenció d'estudiar dret. El dret li era convenient tant per a l'administració de la casa pairal i el seu entramat de negocis com per a intervenir en la cosa pública, seguint la tradició familiar; empenia els estudis amb una finalitat pràctica, sense cap ombra d'interès erudit: així, al contrari de molts dels amics que faria a la Universitat, Abadal no va compaginar els estudis de dret amb els de filosofia i lletres.

Però aviat mostraria interessos més amplis. Abadal va tenir la sort de trobar-se en una important cruïlla de canvi i de trobar-s'hi acompanyat d'una sèrie d'amics que ho serien per a tota la vida: Ferran Valls i Taberner, Jordi Rubió i Balaguer, Lluís Nicolau d'Olwer, Agustí Duran i Sanpere, Manuel Raventós i Bordoy, Pere Bosch Gimpera, Francesc Martorell i Trabal, Josep M. Pi i Sunyer...,⁵ «la colla de l'Ateneu», forjada entorn de Rubió i Lluch i els seus ensenyaments als Estudis Universitaris Catalans, creats el 1903 amb la finalitat de suplir les mancances dels ensenyaments universitaris. Aquest grup, que

3. FRANCESC VILANOVA I VILA-ABADAL, *Ramon d'Abadal: entre la història i la política (1888-1970)*, Lleida, Pagès, 1996.

4. MUNDÓ, et al., *Ramon d'Abadal...*

5. VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 21, nota 4.

Vicens Vives anomenaria la «generació de 1917»,⁶ eren els joves que Prat de la Riba captaria per al seu projecte cultural i polític: participarien en les activitats de l'Associació Catalana d'Estudiants primer, de l'Institut d'Estudis Catalans després, i finalment formarien entre els quadres dirigits de la Mancomunitat i militarrien gairebé tots en la Lliga Regionalista. Temps a venir, aquesta generació sofriria dos sotracos vitals importants: la desfeta de la Mancomunitat per la dictadura de Primo de Rivera i, encara molt pitjor, la Guerra Civil. Però de moment van poder gaudir d'un projecte cultural i polític català altament engrescador, al qual després van ser invitats a participar

Pel que fa al jove Abadal, quan el 1910 decidí anar a Madrid per a completar la carrera de dret amb el doctorat, els seus interessos s'encarrilaven ja cap a la història del dret. A Madrid rebé els ensenyaments de Rafael Ureña, Eduardo de Hinojosa i Marcelino Menéndez y Pelayo, els quals l'any següent li obtingueren una pensió (beca) de la Junta de Ampliación de Estudios per completar la seva formació a París. Abans, l'octubre de 1911, es doctorà amb una tesi sobre «El título XVIII de la Segunda Partida y la aplicación del mismo a Cataluña».⁷ Val a dir que la tesi de l'època ben just seria un dels actuals treballs de mestria. Mentrestant havia passat també moltes hores llegint i copiant manuscrits i documents a les biblioteques de l'Escorial i de la Real Academia de la Historia.

A París va freqüentar l'École de Droit, l'École des Hauts Études i l'École des Chartes; en tornà amb un bagatge tècnic important, tant en història jurídica com en paleografia i diplomàtica, gràcies en especial al mestratge de Marcel Thévenin i Maurice Prou, entre altres.⁸ Però també passà moltes ho-

6. La generació de 1917 «va haver d'enfrontar-se als problemes i realitzacions d'un dels moments més esperançadors de la recuperació de la consciència catalana com a entitat històrica i política»; Antoni PLADEVALL, «Ramon d'Abadal i de Vinyals, historiador i vigatà», a MUNDÓ, et al., *Ramon d'Abadal...*, p. 43.

7. Seria traduïda i publicada amb el títol «Les "Partidas" a Catalunya durant l'Edat Mitjana», *Estudis Universitaris Catalans*, VI (1912) i VII (1913) i en tirada a part el 1914. Tornat a publicar a ABADAL, *Dels visigots...*, vol. II, *La formació de la Catalunya independent*, Barcelona, Edicions 62, 1970.

8. La llista de professors és més llarga: en dret, Esmein, Viollet i Chenon; una caracterització dels mestres en dret es pot veure a Manuel J. PELÁEZ, «Ramon d'Abadal i de Vinyals i la historia del derecho catalán y francés: primera etapa de formación y producción científica (1904-1914)», a Jaume SOBREQÜÉS I CALLICÓ i Sebastià RIERA I VIADER, *Miscel·lània Ramon*

res a la Bibliothèque Nationale, llegint i copiant documents, en especial de la col·lecció Baluze; de fet, formen la base dels futurs *Diplomes carolingis a Catalunya*.

De retorn a Barcelona, treballà en temes d'història del dret, que havia començat ja amb anterioritat, amb col·laboracions amb Ferran Valls i Taberner⁹ i amb Jordi Rubió.¹⁰ Però aviat es produí el primer trencament important en la vida de Ramon d'Abadal: el seu pare emmalaltí i ell s'hagué de fer càrrec de la complexa administració de la casa i la hisenda. La història no va ser del tot abandonada, però passà a segon terme. Perquè, a més a més, hi havia la política.

Fins aquí m'he entretingut una mica en els anys de formació d'Abadal, perquè em semblen importants per a entendre la seva personalitat com a historiador. En endavant indicaré només uns pocs punts de referència.

Pel que fa a la política, el jove Abadal havia reaccionat d'una manera ferotgement conservadora davant dels fets de la Setmana Tràgica.¹¹ L'any següent ingressava en les Joventuts Nacionalistes de la Lliga i, acte seguit, al mateix partit; de la mà d'aquest, seria elegit diputat provincial entre 1917 i 1924, però, com molts dels seus amics, mort Prat de la Riba es començà a trobar incòmode amb la direcció que Cambó imposava al partit i formà part de l'escissió que crearia Acció Catalana l'any 1922. Poc abans, el 1921, l'historiador francès Calmette

d'Abadal. Estudis d'Història oferts a Ramon d'Abadal i de Vinyals en el centenari del seu naixement, Barcelona, Curial, 1994, especialment a les pàgines 216-218.

9. El 1908 concorregueren a un premi creat a Tarragona per celebrar el centenari de Jaume I (que però finançava la Diputació de Barcelona); el guanyaren amb un treball sobre l'obra legislativa de Jaume I: RAMON D'ABADAL I DE VINYALS i FERRAN VALLS i TABERNER, «Exposició de l'obra legislativa del rey en Jaume en els realms de llengua catalana i sentit de la mateixa», treball inèdit, però conservat. Vegeu PELÁEZ, «Ramon d'Abadal...», p. 212-213. El 1913 publicaren una edició dels Usatges de Barcelona: RAMON D'ABADAL I DE VINYALS i FERRAN VALLS i TABERNER, *Textos de dret català. I. Usatges de Barcelona*, Barcelona, Diputació Provincial, 1913.

10. RAMON D'ABADAL I DE VINYALS i JORDI RUBIÓ i BALAGUER, «Notes sobre la formació de les Compilacions de “Constitucions i altres Drets de Catalunya” i de “Capítols de Cort referents al General”», *Estudis Universitaris Catalans*, IV (1910); en aquest treball, Rubió aportava la documentació i Abadal (tenia 22 anys) redactà l'enquadrament històric i jurídic (publicat amb un pròleg de Miquel COLL i ALENTORN a RAMON D'ABADAL I DE VINYALS, *Els temps i el regiment del comte Guifred el Pilós*, Sabadell, AUSA, 1989, p. 11).

11. De la qual culpa els llerrouxistes i les autoritats i lloa la proposta de reorganitzat el some-
tent «a l'objecte de conservar l'hegemonia sobre la plebs» (VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 93).

havia impartit a Barcelona unes conferències amb el títol «El feudalisme: els orígens de la nació catalana», que van causar en Abadal una profunda impressió, fins al punt que la refutació de la tesi de Calmette (una Catalunya gairebé independent des de 865) tindria una part important en la seva obra posterior: només cal veure les pàgines que li dedica en *Els primers comtes catalans*.¹²

Aviat, però, el cop d'estat de Primo de Rivera significà un altre canvi important: generacionalment, era l'ensorrada de l'obra de modernització i normalització de la cultura catalana, la fi de la primavera, amb el pas directe al glaç de l'hivern. Caldria continuar amb un altre ritme, amb més esforç personal i menys esperança de guanys. Personalment, la política passà necessàriament a segon terme en benefici de la història, tot i que aquesta no havia estat abandonada del tot.¹³

Amb la fi de la dictadura, Abadal torna frenèticament a la política; la clatellada electoral del seu partit l'any 1931¹⁴ el portà l'any següent a tornar a la Lliga, que li encomanà tot seguit la direcció de *La Veu de Catalunya*. Durant la república, el conservadorisme d'Abadal s'aprofundí davant el tractament de la qüestió religiosa i els conflictes socials. Naturalment, ho féu encara molt més quan l'Alzamiento desfermà l'esclat revolucionari que l'obligà a fugir mentre sabia d'amics executats, propietats saquejades i de la pèrdua de la majoria dels papers preparatoris de la *Catalunya Carolíngia*. Fou la darrera gran sotragada en la vida d'Abadal.

L'exili no va ser fàcil, ni tampoc la tornada, acusat i condemnat per poc entusiasta del nou règim. Però és ara quan apareix la tenacitat, l'arrel pagesa, el tornar a treballar l'endemà d'una pedregada que malmet la collita. Després d'uns pocs anys dedicats a la reconstrucció de les cases i del patrimoni, Abadal recom-

12. Però és dubtós que, com diu VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 110, acabessin de precisar l'orientació i el mètode dels seus estudis cap a la Catalunya carolíngia: el decantament s'havia produït com a mínim l'any anterior, com veurem més endavant en tractar de la gènesi d'aquesta obra.

13. A part del treball sobre la Catalunya carolíngia, del qual ens ocuparem més endavant, traduí l'obra de Paul F. KEHR, *Das Papsttum und das Katalanische Prinzipat* («El papat i el Principat de Catalunya»), *Estudis Universitaris Catalans*, XII (1927), XIII (1928), XIV (1929), XV (1930), amb una edició conjunta el 1931.

14. El Partit Català Republicà, unió d'Acció Catalana i de l'Acció Republicana de Rovira i Virgili, havia posat grans esperances en les eleccions d'abril de 1931; pensaven que en podrien sortir com a partit hegemònic, però no obtingueren ni una acta (VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 222-223).

pon la *Catalunya Carolíngia*, de la qual sortirà un primer volum l'any 1950: tenia seixanta-dos anys. Des d'aquest moment fins a la seva mort, a començament de 1970, la seva producció historiogràfica va ser intensa i important: es compon de més de seixanta títols entre grans llibres i treballs científics,¹⁵ i li va comportar tota classe de reconeixements;¹⁶ en especial, ha estat considerat des d'aquell moment el gran patriarca dels moments inicials de la història de Catalunya.

L'HISTORIADOR

Coll i Alentorn considerava la generació de deixebles de Rubió i Lluch, a la qual pertanyia Abadal, com «la més important qualitativament i quantitativament de la nostra historiografia», caracteritzada per un major rigor crític que les generacions anteriors.¹⁷

Als ensenyaments de Rubió, Abadal hi afegia una profunda formació historicojurídica, tant en l'escola germanística, obra sobretot del mestratge d'Eduardo de Hinojosa, com en l'escola francesa, gràcies a la seva estada a París.¹⁸

Posteriorment, com veurem, seria influït, *malgré lui*, per l'escola dels *Annals*, i per la importació i la difusió que Vicens Vives féu dels nous corrents, que havia conegut en el desè Congrés de Ciències Històriques de París; dic a desgrat perquè Abadal considerava els nous corrents «materialistes», però sobre aquest punt hi tornarem més endavant.

A partir d'aquesta sòlida formació metodològica, Abadal destaca per la seva intuïció i la seva agudeses, que el converteixen en un historiador integral en dos sentits: la sagacitat per a extreure de la lectura dels documents fets i explicacions que havien escapat als autors anteriors; i la capacitat per a formu-

15. PLADEVALL, «Ramon d'Abadal...», p. 68.

16. En un llistat sumari: el 1943 fou elegit membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans; l'any 1949 ingressa en la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, que presidí de 1954 a 1960; el 1959 és nomenat *Officiel de l'Ordre des Arts et des Lettres de France*; el 1960, membre de la Real Academia de la Historia; el 1963, doctor *Honoris Causa* per la Universitat de Tolosa del Llenguadoc; el 1967, acadèmic corresponent de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres i, com a tal, membre de l'Institut de France.

17. Pròleg de Miquel COLL I ALENTORN a ABADAL, *Els temps...*, p. 8-10.

18. Frederic UDINA I MARTORELL, «Breu assaig historiogràfic de l'obra escrita de Ramon d'Abadal», a SOBREQÜÉS I RIERA, *Miscel·lània...*, p. 219.

lar noves interpretacions, que li permetien replantejar tant fets puntuals com grans línies històriques, sempre amb un estil alhora elegant i planer.¹⁹

Era també, com ja he dit, un home tenaç i ordenat, com ho demostren prou bé les llibretes d'investigació on anotava la feina i les preocupacions de cada dia, així com la multitud de fitxes que extreia dels documents i les lectures i que copiava sempre en el mateix tipus de paper quadriculat, amb una lletra petita i clara. Però era també un home entusiasta: un tema el podia apassionar²⁰ «fins al punt de no deixar-me dormir a les nits».²¹

Com deia molt bé Rubió i Balaguer,²² Ramon d'Abadal irrompé en el panorama historiogràfic català²³ l'any 1948 per a instal·lar-se a primera fila, vora Soldevila i Vicens Vives. El bitllet d'entrada fou l'Abat Oliba,²⁴ seguit l'any següent per la batalla de l'adopcionisme²⁵ i l'altre pel primer volum de la *Catalunya Carolíngia*.²⁶ Amb aquesta trilogia, quedava rubricada la figura

19. PLADEVALL, «Ramon d'Abadal...», p. 83; MUNDÓ, «Ramon d'Abadal...», p. 11-12.

20. Parla del pròleg a Ramon d'ABADAL, Jordi RUBIÓ, Ferran SOLDEVILA, Miquel TARRADELL i Jaume VICENS VIVES, *Moments crucials de la Història de Catalunya*, Barcelona, Vicens Vives, 1962.

21. VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 17 i 363.

22. Jordi RUBIÓ I BALAGUER, «El triomf d'Abadal sobre la circumstància», *Serra d'Or*, 125 (1970), p. 30.

23. Després de les obres de joventut sobre temes d'història del dret que ja hem citat, D'Abadal havia desaparegut del panorama historiogràfic, absorbit per l'administració del patrimoni i la política: de 1913 a 1947 només havia publicat un article en una revista de tema religiós: Ramon d'ABADAL, «El pseudo-arquebisbe de Tarragona Cesari i les preteses butlles de Santa Cecília», *La paraula cristiana*, VI-34 (1927). Reeditat en ABADAL, *Dels visigots...*, vol. II, amb el títol: «L'abat Cesari, fundador de Santa Cecília de Montserrat i pretès arquebisbe de Tarragona. La falsa butlla de Santa Cecília».

24. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS, *L'abat Oliba, bisbe de Vic i la seva època*, Barcelona, Aymà, 1948, reeditat el 1962 per l'editorial Aedos i encara en ABADAL, *Dels visigots...*, vol. II. El censor franquista va argumentar el permís a l'obra adduint que es tractava d'una col·lecció folklòrica, que s'emmarcava en la commemoració del centenari de Balmes, que la tirada era curta i el llibre car.

25. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS, *La batalla del Adopcionismo en la desintegración de la Iglesia visigoda*, Barcelona, Real Academia de Buenas Letras, 1949 (es tracta del discurs d'ingrés com a membre numerari de l'Acadèmia).

26. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS, *Catalunya Carolíngia*. II. *Els Diplomes carolingis a Catalunya*. Primera part, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1926-1950. La segona part apareixeria el 1952.

d'Abadal com a historiador excel·lent. Immediatament, Vicens Vives li encomanaria el primer volum de la col·lecció «Biografies Catalanes»; el resultat, *Els primers comtes catalans*,²⁷ aparegut el 1958, va ser un gran èxit i va obtenir la Lletre d'Or, el premi al millor llibre de l'any. Mentrestant havia publicat, entre altres treballs, l'estudi sobre Eixalada-Cuixà i el volum III de la *Catalunya Carolíngia*, corresponent a *Els comtats de Pallars i Ribagorça*.²⁸

Aquest conjunt d'obres va comportar un nou trencament, ara no en la peripècia vital d'Abadal, sinó en la seva orientació com a historiador: en endavant, la dedicació a la publicació de fonts i als articles erudits va anar quedant en segon pla davant les sol·licituds d'obres de síntesi, que s'endurien la major part del temps que li quedava de vida.

* * * * *

Abans de continuar l'explicació de l'obra d'Abadal, faré unes consideracions sobre el concepte que tenia de la història i de quina manera (amb quin mètode) treballava; per dues raons: perquè fer-ho així permet estalviar repeticions en les descripcions posteriors i perquè els seus treballs són prou coneguts i per tant, si el temps disponible obliga a reduir-ne l'explicació, es pot considerar un mal menor.

CONCEPTE I MÈTODE DE LA HISTÒRIA

En moments concrets de la seva producció, Abadal mostra el seu concepte sobre la història i el paper de l'historiador. En aquest sentit són importants el pròleg als *Moments crucials de la Història de Catalunya*, de l'any 1962, i el de l'*Obra dispersa* de Jaume Vicens Vives, de 1967, així com la introducció al llibre sobre Pere el Cerimoniós, de 1965.²⁹

27. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS, *Els primers comtes catalans*, Barcelona, Vicens Vives, 1958.

28. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS, *Catalunya Carolíngia*. III. *Els comtats de Pallars i Ribagorça*. Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1955, 2 volums.

29. Introducció a ABADAL *et al.*, *Moments crucials...*; pròleg a Jaume VICENS VIVES, *Obra dispersa*, Barcelona, Vicens Vives, 1967. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS, «Pedro el Ceremonio-

Abadal considera la història com una ciència i com un art: com una ciència en l'aspecte d'investigació, com un art a l'hora d'oferir interpretacions; l'historiador no pot fer res més que recollir el record dels successos passats, els quals interpreta pel fet mateix d'exposar-los;³⁰ per tant, l'historiador posa sempre una part d'ell mateix en la seva obra.³¹

Això el porta a discutir la possibilitat del coneixement històric. Abadal mostra la seva desconfiança envers allò que anomena la historiografia, o sigui, l'estudi i l'exposició dels fets històrics, atès que el coneixement històric està condicionat per la informació disponible. A més, l'estudi de la història és un diàleg que s'estableix entre l'historiador i el passat, el resultat del qual depèn de les preguntes que faci l'historiador. Les respostes a aquestes preguntes permeten anar afinant la interpretació dels fets, però, en aquest refer la història per a fer-la intel·ligible als contemporanis, l'historiador allunya la història del temps que la creà:³² s'ha d'expressar en termes moderns i tendeix a centrar l'estudi en la temàtica que interessa al moment actual en comptes de la temàtica prioritària en el moment històric concret.³³ En definitiva, conclou Abadal, «l'objectivitat absoluta és un mite al qual deu tendir-se però no pot arribar-se».³⁴

Quina és la millor manera d'encarar el material històric? Abadal es mostra sempre fermament convençut que l'avenç de la humanitat es produeix per l'actuació d'elits i no pas per moviments de massa i que, en conseqüència, cal centrar l'estudi de la història en aquestes elits, convicció que el porta a oposar-se a la «història materialista», expressió sota la qual barreja el materialisme històric i la nova història econòmica i social defensada per l'escola dels *Annals* i difosa a Catalunya sobretot per Vicens Vives. Abadal ho expressa perfectament quan oposa a la frase que Lucien Febvre inscrivia en el programa dels *Annals*, «No l'home, mai l'home, les societats humanes, els grups organitzats», el seu «L'home, sempre l'home, ell per si, ell dins les societats humanes, ell integrant

so y los inicios de la decadencia política de Cataluña», pròleg a Ramon MENÉNDEZ PIDAL (dir.), *Historia de España*, vol. XIV. Madrid, Espasa-Calpe, 1965. Traduït al català amb el títol: *Pere el Cerimoniós i la seva època*, Barcelona, Edicions 62, 1972.

30. VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 327.

31. ABADAL, *Moments crucials...*, p. x.

32. Pròleg a VICENS VIVES, *Obra dispersa...*, p. IX.

33. Pròleg a VICENS VIVES, *Obra dispersa...*, p. IX.

34. Dels consells als col·laboradors del projecte «Gestació històrica de Catalunya», de l'any 1955 (VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 486).

els grups que organitza, dirigeix i vivifica». De fet diuen el mateix, però, mentre Febvre considerava central la massa, Abadal posa la centralitat en l'elit que vivifica la massa.

D'aquí prové la seva oposició al manifest en favor de la història de l'home comú que feia Vicens Vives en el pròleg a *Aproximación a la Historia de España*:³⁵ Abadal lamenta la inclinació cap a l'estudi dels interessos i les passions dels homes, de la vida col·lectiva, estudi que necessàriament s'ha de fer amb mètodes estadístics, dissenteix dels sarcasmes de Vicens contra la història narrativa i critica «l'aspecte totalitari i exclusiu» que pretén donar-se a la història social i econòmica.³⁶ Abadal encara toparia amb una concepció més absoluta de la història materialista per part d'un historiador, Pierre Vilar, a qui no deixava d'admirar, però que veia que encaminava les noves generacions lluny del que eren els seus ideals.

Però tot i la seva oposició de principi, de clara arrel ideològica,³⁷ Abadal se sent cada vegada més atret pels nous corrents: el seu sentit de la realitat, el seu seny de pagès, no li permet deixar de banda la importància dels fets materials en la marxa de la història. Les pàgines més representatives d'Abadal sobre aquest tema es troben en el discurs de clausura del Col·loqui Hispano-Francès de 1957³⁸ i en el pròleg a l'*Obra dispersa* de Vicens. En el discurs, davant la preponderància dels temes economicosocials entre els papers presentats, Abadal es pregunta i queixa a la vegada:

¿Estamos resbalando a la historia de masas, a la historia del hombre número, del hombre sin historia, para abandonar la del hombre con historia? Hay que admitir que la marcha del mundo la hace en verdad la masa, pero la dirige una minoría, cuando no individualidades excepcionales.

35. Ramon d'ABADAL, «Tres historias de España», *Destino*, núm. 819, 820 i 821 (1953). Es tracta d'un comentari a les històries d'Espanya de García de Valdeavellano i Soldevila i a *Aproximación a la Historia de España* de Vicens Vives. Pròleg a VICENS VIVES, *Obra dispersa...*, p. XII.

36. Abadal, pròleg a VICENS VIVES, *Obra dispersa...*, p. XII.

37. Després de traçar-ne la filiació des de les teories socialistes de Marx i Engels, passant per l'escola alemanya i l'afinament de l'escola francesa dels *Annals*, la veu «bombejada per la concepció materialista-dialèctica dels països ultrateloré».

38. Publicat a RAMON D'ABADAL I DE VINIYALS, *Les lliçons de la història. Reflexions sobre Espanya, Castella, Catalunya*, Barcelona, La Magrana, 2010.

No es queixa dels estudis «de massa», sinó de l'abandó «de los actores individuales [...] para ocuparnos sólo del telón de fondo, del coro confuso de figurantes en serie». Tot i això, admet que les seves paraules poden ser més obra de l'anquilosament producte de l'edat que no pas «formulació de la prudente experiencia».³⁹ Tanmateix, en el pròleg a l'*Obra dispersa* matisa en part aquestes afirmacions: després de reafirmar el paper de les grans individualitats en la marxa de la història, afirma que a la historiografia li han d'interessar tant les minories com la massa, i cap d'elles en exclusiva; i que l'estudi de la massa, tradicionalment negligit, és normal que atregui els historiadors per a reparar aquest oblit, i recorda que el seu estudi sobre *Pere el Cerimoniós* comença amb un estudi dels problemes demogràfics i econòmics: de la massa, en definitiva.⁴⁰

Abadal, doncs, vol i dol, de manera que molt aviat la seva oposició es limita a l'exclusivitat que reclama l'escola materialista, a la qual fins i tot troba un precedent en Balmes, que el 1843, cinc anys abans del *Manifest* de Marx i Engels, ja desdenyava la història política per «superficial».⁴¹ Com mostraria la precedència de Balmes, no la considera una gran novetat en si; la novetat rau en el fet que es presenta com un valor absolut.⁴² Però ja molt abans, l'any 1936, Abadal havia dit que l'escola materialista té el seu punt de raó, a la vegada que, com totes les escoles absolutes, un gran percentatge d'error;⁴³ i ho reblaria anys més tard: «Si la concepció materialista de la història fos vertadera, aleshores la historiografia es podria limitar als descobriments de les lleis fatals de l'evolució històrica de la humanitat, ens trobaríem davant d'una ciència exacta».⁴⁴ És evident que Vilar tenia del materialisme històric una idea i una pràctica molt més matisades: Abadal s'hi mostraria més d'un cop d'acord i aprofitaria aspectes importants de la seva obra.

Quines han de ser, segons Abadal, les virtuts del bon historiador? Com a introducció al tema, em sembla que res millor que seguir la descripció que ell mateix fa quan diu en referència a Vicens Vives que aquest satisfecia en el

39. ABADAL, *Lliçons de la Història...*, p. 210.

40. Pròleg a VICENS VIVES, *Obra dispersa...*, p. XII.

41. Pròleg a ABADAL *et al.*, *Moments crucials...*, p. XIX.

42. Pròleg a ABADAL, *Moments crucials...*, p. XX.

43. Ramon d'ABADAL I DE VINYALS, «Política catalana i història de Catalunya», *A la recerca d'un ordre*, I, 1, de gener de 1936. Republicat a ABADAL, *Lliçons de la Història*.

44. Pròleg a ABADAL, *Moments crucials...*, p. XI.

grau més alt les condicions precises en un bon historiador: familiaritat amb la documentació original, que «dóna una sensibilitat, un to, un encert de judici, que mai no tindrà un historiador de segona mà»; coneixement de les condicions històriques contemporànies dels països veïns, o sigui, prou informació bibliogràfica; i, finalment, capacitat: «el bon historiador en neix [...] és com el bon artista». ⁴⁵

Podem completar aquestes condicions amb les instruccions que donà el 1962 als col·laboradors del projecte, després fallit, *La gestació de Catalunya*, on afirma que el treball del veritable historiador no s'ha de limitar a la funció mecànica d'aplegar dades, sinó que ha d'ascendir a la funció intel·ligent d'extreure'n la vida interpretant-les; i, per això, la insuficiència d'informació pot obligar sovint a plantejar hipòtesis. Per Abadal, les explicacions hipotètiques, sempre que no s'amagui aquesta condició, tenen la virtut d'omplir provisòriament els buits del coneixement i d'incitar a seguir investigant per a confirmar-les o descartar-les. ⁴⁶

El seu treball personal seguia sens dubte aquestes pautes: Jordi Rubió i Lois, que en va ser uns anys secretari i col·laborador, descriu com preparà *Els primers comtes*: llegint els documents, comentant-los amb sentit comú i sense deixar-se influir pels historiadors precedents; llegint després les fitxes on havia resumit els documents i anotat tots els conceptes interessants; i encara després tornant a llegir la documentació i la bibliografia francesa i catalana. Així, a cada nova lectura recollia matisos, generava o resolvia dubtes i, en definitiva, avançava en la redacció. ⁴⁷ Per la seva banda, Coll i Alentorn, en el pròleg a l'obra d'Abadal *Els temps i el regiment del comte Guifred el Pilós*, publicada pòstumament, en explicar quin era l'estat de l'original publicat, mostra bé la manera de treballar d'Abadal: planteja primer un esquema de l'obra, que després si cal subdivideix, i va omplint sobres amb les notes adients i amb reflexions personals; quan un tema li sembla prou madur, en fa una redacció manual i, un cop revisat, el passa a màquina; sovint aquests textos parcials redactats prenen vida pròpia i es convertien en articles de revista.

Podem encara acabar de mostrar el mètode d'Abadal amb l'observació de Salrach en el sentit que la formació de jurista influí molt en el seu treball com a historiador: a més de la tendència a contemplar la societat des de l'angle del

45. Pròleg a VICENS VIVES, *Obra dispersa*, p. III.

46. VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 484.

47. VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 440.

poder, Abadal aplicava la metodologia forense en l'establiment dels fets; com diu Salrach, referint-se a *Els temps i el regiment de Guifred el Pilós*, «talment com un *iudex* o *mandatarius* dels judicis dels segle x, que coneixia bé, Abadal acumulava proves documentals, sovint en nombre impressionant, i examinava la validesa de les escriptures per després establir conclusions amb fermesa».⁴⁸

OBJECTIUS DE LA SEVA LABOR D'HISTORIADOR

Abadal escriu història, en frases seves, perquè «només el passat pot explicar-nos qui som i què representem i deixar-nos intuir on anem»;⁴⁹ es tracta, per tant, d'«oferir als catalans un instrument de reflexió que pugui servir-los de guia per a llur comportament com a poble». La seva opinió sobre qui som i què representem Abadal l'havia deixat clara en sengles cartes a Américo Castro i a Menéndez Pidal, pràcticament simultànies l'any 1966; en l'una i l'altra afirma que els catalans vam néixer com a poble el segle xi i que, en tot cas, el problema no és perquè som catalans, sinó quina classe d'espanyols som; i afegeix: «El unitarismo patriotero español, monopolizado por los castellanos, no ha tendido nunca a articular ni aun a fundir, sino a exterminar»;⁵⁰ desgraciadament, la frase no necessita avui cap comentari.

Oferir un instrument de reflexió, Abadal ho va intentar en tota la seva obra; primer amb les seves investigacions sobre l'època carolíngia i comtal, amb l'enfocament posat en els orígens de Catalunya com a poble i com a entitat política; més tard, en una sèrie de projectes, l'únic acabat dels quals, *Les lliçons de la història*, fou escrit el 1962, acte seguit i continuant la paginació del pròleg dels *Moments crucials*, que es convertia així a la vegada en la introducció al nou llibre. Abadal, però, tampoc no es decidí a publicar aquesta obra en vida, i no ho ha estat fins al 2010. No cal estar d'acord amb moltes de les afir-

48. Josep M. SALRACH, «Ramon d'Abadal, historiador dels orígens de Catalunya», a Manuel MUNDÓ *et al.*, *Ramon d'Abadal i de Vinyals. Commemoració del centenari del seu naixement*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1989, p. 127.

49. Del pròleg a *Moments crucials*, p. xxxiv.

50. Pròleg de Francesc Vilanova a ABADAL, *Les lliçons de la història...*, p. 24-25. VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 533-534.

macions del llibre per considerar-lo com una obra important, plena d'encerts, suggeriments i punts de discussió.⁵¹

Un aspecte important de *Les Lliçons* és la relació Catalunya-Espanya. Només un parell d'exemples: després de repassar les idees d'Olivares i Quevedo, Abadal conclou: «estem a tres segles de distància, cantant sovint una cançó del mateix to».⁵² Més endavant, parlant dels temps de Carles III, de la millora econòmica de Catalunya i la decadència castellana, afirma que, a causa d'aquest doble procés, els catalans van passar de ser considerats «laboriosos» a ser titllats de «judíos», i que en el segle XIX el proteccionisme avivà en la resta de la Península un sentiment anticatalà que encara perdura. I afegeix: «A la resta d'Espanya ni ha agradat que ens governéssim, ni ens han volgut a governar amb ells, ni han vist amb bons ulls que ens féssim massa rics [...]. Semblaria que la posició justa és l'obediència passiva, la immobilitat i el silenci».⁵³

PRINCIPALS ASPECTES DE LA SEVA OBRA

Com passa amb qualsevol autor, l'examen de l'obra d'Abadal es pot fer de diverses maneres: per l'ordre de publicació o pels períodes històrics estudiats, però he preferit una tercera pauta, inspirada en l'opinió del mateix Abadal, segons el qual el bon historiador recorre primer un període d'investigació, amb la plega i l'edició de fonts i altres elements d'informació; una segona etapa d'erudició, amb l'estudi d'aquests materials; i una tercera etapa d'elaboració històrica, amb l'ordenació i la presentació dels resultats donant-los vida.⁵⁴ Jo

51. Un resum molt breu: la romanització i la seva herència, el regne dels gots com a primer espai polític que ocupa la Península i només la Península, el trencament que representa la conquesta sarraïna i, com a conseqüència de la incorporació a l'Imperi franc, la formació de Catalunya com a espai diferent de la resta de regnes hispànics; els moment d'expansió i decadència, la unió sota els Reis Catòlics, els intents de separació (Guerra dels Segadors) i d'intervenció en la monarquia (suport a Joan Josep d'Àustria, Guerra de Successió), la prosperitat econòmica després de la Nova Planta, l'espanyolisme assumit amb la Guerra Gran i la Guerra del Francès, la Renaixença i el catalanisme polític.

52. ABADAL, *Les lliçons de la Història...*, p. 73.

53. ABADAL, *Les lliçons de la Història...*, p. 92-94.

54. Entrevista de Josep M. Espinàs a Ramon d'Abadal publicada a *El Noticiero Universal* l'any 1961, reportada per Jaume Sobrequés en el pròleg a ABADAL, *Dels visigots...*, p. 6.

refondré aquestes dues darreres etapes i n'hi afegiré una altra de prou important en l'obra d'Abadal: el treball de síntesi, a partir del coneixement i de la bibliografia disponible i de la reflexió a partir d'aquesta.

L'investigador

Com ja hem vist, la primera vocació d'Abadal com a investigador va ser la història del dret; a més dels estudis de joventut, Abadal retornà sobre el tema dels Usatges, dels quals havia presentat una edició amb Valls i Taberner el 1914, amb motiu de la celebració del centenari —suposat centenari— de la promulgació del codi, l'any 1958; l'equip de treball, dirigit pel mateix Abadal, hi va treballar fins al 1963; les seves aportacions, prou importants, foren exposades per Abadal a Tolosa del Llenguadoc, en l'acte d'investidura com a doctor honoris causa, l'any 1962, però el fruit principal de la comissió no apareixeria fins molts anys més tard amb la publicació del per ara definitiu llibre de Bastardas sobre els Usatges.⁵⁵

Però la seva fama es fonamenta en la colossal obra de la *Catalunya Carolíngia*, que ell inicià i que amb una mica de sort —o millor, de mala sort— arribarà a centenària. Abadal havia començat a recollir documentació a París el 1911 amb la finalitat d'estudiar les fonts legislatives i documentals de la dominació dels reis francs a Catalunya. Però aviat es va inclinar per la publicació de tota la documentació anterior a l'any mil.⁵⁶ Es parla sovint d'un encàrrec de l'Institut d'Estudis Catalans, però cal matisar una mica: el que féu la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut fou acceptar el projecte de Ramon d'Abadal, després que aquest, que era aleshores president de la comissió de Cultura i Ensenyament de la Mancomunitat, va comunicar que havia obtingut una quantitat de diners per a la publicació de documents i altres materials històrics. Avui no qualificaríem gaire bé aquesta col·lusió d'interessos, però a l'època tiraven més pel dret.

Segons Abadal, el 1920 tenia enllestida aproximadament una meitat de la feina d'un primer volum. Amb la subvenció de la Mancomunitat i l'encàrrec de l'Institut d'Estudis Catalans, Abadal i Francesc Martorell anaren a París per

55. Joan BASTARDAS, *Usatges de Barcelona. El Codi a mitjan segle XII*, Barcelona, Fundació Noguera, 1984. Bastardas formava part de l'equip, juntament amb Josep M. Font i Rius, Frederic Udina i Jaume Mans.

56. PLADEVALL, «Ramon d'Abadal...», p. 67.

a revisar les còpies dels documents. Hi va treballar intensament i el 1923 es podia començar a imprimir. A partir d'aquí van començar el contratemps: la dictadura de Primo de Rivera, que a més de «dura» era també «ruda», va ordenar fondre la part composta a l'impremta de la Casa de Caritat, que depenia de la Mancomunitat, és de suposar que com a perillós material separatista. Tanmateix, gràcies a una subvenció de la Institució Patxot, el 1926 es pogué reprendre la composició en una impremta privada i l'obra semblava a punt d'edició: de fet, el primer volum publicat porta peu d'impremta 1926-1950, atès que incloïa uns plecs (272 pàgines) tirats aquell primer any. Però, entremig, de primer el mateix Abadal no acabà de lliurar el text definitiu fins a començament d'estiu de 1936 i a continuació la revolució que seguí a l'alçament militar destruï tot el material manuscrit, tant el dipositat a l'impremta com les còpies i els esborranys conservats al domicili de l'autor.⁵⁷ Molts haurien, molts hauríem, abandonat el projecte.

Però, com diu Pladevall, tot i el desànim, «la serenitat de l'autor, la seva tenacitat i esperit de treball, reeixiren [...] a refer el material perdut»⁵⁸ i a reprendre el pla de l'obra, la publicació de tota la documentació catalana fins a l'any mil, projecte en el qual sabem que Abadal tornava a treballar el 1943. Com he dit, un primer lliurament dels *Diplomes* aparegué el 1950 i un segon el 1952: eren la primera i la segona part del volum II, atès que el primer estava reservat a l'estudi històric corresponent. Només tres anys més tard, el 1955, sortia el volum III, amb la documentació dels comtats de Pallars i Ribagorça,⁵⁹ el qual contenia, a més de la documentació, l'estudi històric introductor. L'obra va requerir una immensa tasca de detecció de falsificacions i interpolacions; però tan important com la tasca de diplomatista és el treball d'historiador; primer, perquè es tractava d'uns comtats amb una història mal coneguda, però encara més per l'atenció a les realitats demogràfiques i econòmiques, o sigui, per l'aplicació immediata que Abadal hi feia de les noves idees difoses a partir del x Congrés Internacional de Ciències Històriques de París.

Tot i que Abadal continuà treballant en la *Catalunya Carolíngia* i es preocupà per la seva continuïtat, no en veié cap més volum: el proper es faria esperar més de quaranta anys, fins que el 1999 va aparèixer el volum corresponent

57. Pròleg de ABADAL, *Els Diplomes...*, p. XXXVI-XXXVII.

58. PLADEVALL, «Ramon d'Abadal...», p. 67.

59. ABADAL, *Els comtats...*

als comtats d'Osona i Manresa. L'obra està encara per acabar; però aquesta història no és el tema d'avui. El fet és que Abadal, atret i sol·licitat per treballs de més volada, no tornaria a fer investigació de base.

Els *Diplomes* estan a l'altura, quan no per damunt, de les més acurades edicions estrangeres de documents dels sobirans francs⁶⁰ i, en correspondència, el llibre merescué els més encesos elogis dels historiadors catalans, espanyols i estrangers. El volum sobre *Pallars i Ribagorça* vingué a reblar aquesta opinió; amb un afegit: la condició de falsos o no d'alguns documents de Pallars motivà una polèmica amb el diplomata francès Georges Tessier,⁶¹ en la qual intervingué també Charles Higounet,⁶² el ressò de la qual acabà de donar rellevància internacional a l'obra; la convincent defensa que Abadal féu dels seus punts de vista⁶³ li merescué un gran reconeixement, sobretot a França.

Com ja he dit, els volums de la *Catalunya Carolíngia* s'havien d'acompanyar d'estudis històrics, però això només es va complir pel *Pallars i Ribagorça*. En el cas dels *Diplomes*, Abadal elaborà una sèrie de textos que havien de ser l'espina dorsal d'aquest estudi, però no aconseguí omplir tot l'àmbit cronològic de l'obra, no superà el regnat de Lluís el Pietós.⁶⁴ Finalment, els estudis disponibles van ser publicats l'any 1986 a cura de Jaume Sobrequés, com a primer volum dels *Diplomes*.

L'erudit

Abadal aprofità l'insuperable coneixement de la documentació que havia obtingut amb l'elaboració de la *Catalunya Carolíngia* per a elaborar un gran nombre de treballs que representen la major part dels títols de la seva bibliografia, sobretot en forma d'articles, però també amb alguns llibres. Val a dir d'entrada que aquesta obra ha tingut una sort poc comuna, que alhora ha

60. PLADEVALL, «Ramon d'Abadal...», p. 70.

61. Georges TESSIER, «À propos de quelques actes toulousaines du IXe siècle», a *Recueil de travaux offerts à M. Cl. Brunel*, II, París, 1955.

62. Charles HIGOUNET, «Chronique du Midi Carolingien», *Annales du Midi* (1956).

63. Ramon ABADAL I DE VINYALS, «Els preceptes comtals carolíngis per al Pallars», *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, XXVI (1954-1956), republicat a ABADAL, *Dels visigots...*

64. Ramon ABADAL I DE VINYALS, *Catalunya Carolíngia*. I. *El domini carolíngi a Catalunya*, primera part, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1986 (a cura de Jaume Sobrequés i Callicó).

estat una benedicció per als historiadors: la sort d'haver estat recollida en gran part en dues obres, fetes l'una tenint en compte l'altra, tot i que les dates de publicació siguin prou allunyades: *Dels visigots als catalans* (1969 i 1970) i la introducció als *Diplomes carolingis a Catalunya* (1986), en tots dos casos a cura de Jaume Sobrequés. Els temes principals de la investigació i les publicacions d'Abadal en aquestes obres són l'organització i l'exercici del poder, l'església, l'ordre institucional i les formes de repoblament i de propietat.

De tot aquest conjunt destaquen, a parer meu, el llibret dedicat a l'abat Oliba, el llarg article sobre el monestir d'Eixalada-Cuixà i, per damunt de tot, el llibre *Els primers comtes catalans*. Naturalment, sóc conscient de la gran quantitat d'obres que deixo al marge i de la seva importància, però el temps mana.

L'abat Oliba, bisbe de Vic i la seva època és important sobretot per la segona part del títol: el monjo de Montserrat Anselm Albareda havia publicat el 1931 una magnífica biografia d'Oliba i Abadal no disposava pràcticament de documentació nova; la novetat està en l'estudi de l'entorn, de la família, dels esdeveniments contemporanis, fins a conformar un veritable fresc del moment de transformació de Catalunya de final del segle x i la primera meitat de l'xi, vist des de l'òptica de les elits dominants. Un altre atot, comú a tota l'obra d'Abadal, és el clar raonament dels fets i la seva narració en un llenguatge tan precís com planer, tot i ser una obra redactada amb una certa pressa.⁶⁵ *L'abat Oliba*, entre molts altres, va merèixer comentaris elogiosos de Vicens Vives,⁶⁶ que qualificava el llibre de superba lliçó de metodologia, reconstrucció i exposició i d'una de les més vigoroses obres de la historiografia hispànica del moment. De fet, la relació d'admiració i respecte mutu, no exempta de discrepàncies, entre Abadal i Vicens començà amb *L'abat Oliba*; no considero que sigui el mèrit menor de l'obra.

L'interès del treball sobre Eixalada-Cuixà⁶⁷ rau sobretot en la minuciosa anàlisi documental, que permet a Abadal desentrellar els orígens del monestir i detectar els documents falsos i les llegendes i les explicacions fantasioses basades en aquests. Però encara més en l'explicació de les raons polítiques de la fundació i l'estudi detallat i innovador del domini del monestir, així com dels abats, els homes d'elit, els motors que n'impulsaren el creixement. Finalment,

65. VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 379-380.

66. *Destino*, núm. 573 (21 de juliol de 1948) i *Hispania*, any ix, núm. 34 (1949).

67. ABADAL, «Com neix...»

en unes pàgines d'alta erudició, però que es llegeixen com una novel·la, Abadal explica la projecció de Cuixà, el paper de l'abat Garí, l'estada al monestir del dux venecià Pere Urseol i la marxa del comte Oliba Cabreta per acabar els seus dies com a monjo a Montecassino.

Oliba i Eixalada-Cuixà havien proporcionat a Abadal l'admiració dels especialistes; *Els primers comtes catalans* el van donar a conèixer entre un públic culte molt més ampli. Encara que no tenia aquesta finalitat, podríem considerar que constitueix la part històrica que manca en el volum I dels *Diplomes*: l'època posterior a Lluís el Pietós, que l'encàrrec de Vicens Vives convertí en una obra a part. Es tracta d'un treball de síntesi bibliogràfica, però amb nombroses aportacions de l'autor, que consta de dues parts: en la primera s'exposen els processos de reconquesta, repoblament i organització política del país; en la segona, com diu el seu títol, «la marxa cap a la independència». Abadal va destil·lar en els *Primers comtes* «el seu immens saber sobre aquesta època»;⁶⁸ i el llibre és encara el pilar principal dels nostres coneixements sobre els segles IX i X.

Les obres de tema general

A partir sobretot de 1955, Abadal es va anar allunyant del treball d'erudit i de l'època carolíngia per a dedicar-se cada cop més a obres generals, que sovint anaven més enllà de la seva especialitat, i també a la reflexió històrica. Com diu Pladevall, l'ampla curiositat i la preparació d'Abadal li permetien incursions en zones més o menys allunyades de les seves investigacions, amb obres que resulten sempre assenyades, innovadores i convincents.⁶⁹

Els treballs més importants en aquest camp són, per ordre d'aparició, la seva col·laboració en la *Història dels Catalans* (1963),⁷⁰ el pròleg, convertit en llibre, sobre *Pere el Cerimoniós i el seu temps* (1965) i el llibre *Els precedents antics de la Història de Catalunya* (1967).⁷¹ S'hi poden afegir dos treballs relatius

68. VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 142.

69. PLADEVALL, «Ramon d'Abadal...», p. 79.

70. RAMON ABADAL I DE VINYALS, «L'Alta Edat Mitjana. La pre-Catalunya», a Ferran SOLDEVILA (dir.), *Història dels catalans*, Barcelona, Ariel, 1963-1966.

71. RAMON ABADAL I DE VINYALS, *Els precedents antics a la història de Catalunya*, Barcelona, Selecta, 1967.

a l'edat moderna, el primer sobre la immigració francesa i les cases pairals⁷² i el segon sobre la casa Abadal del Pradell.⁷³

La «Pre-Catalunya», col·laboració d'Abadal en la *Història dels catalans*, dirigida per Ferran Soldevila, es correspon de ple amb l'especialitat d'Abadal: comença amb l'alliberament de la Catalunya Vella i conclou amb la plena època comtal. Abadal mostra en ella la seva capacitat de divulgador, amb un estil àgil i un llenguatge molt planer, amb l'afegit d'una innovació molt destacable: per primer cop una història general dedica un ampli espai als aspectes demogràfics, econòmics i socials, a la història materialista.

El pròleg sobre el regnat de Pere el Cerimoniós pot semblar l'obra més «extravagant» d'Abadal pel fet que es tracta d'un assaig sobre una època allunyada dels seus interessos com a investigador.⁷⁴ De fet, no solament el fa extravagant això, sinó el fet que Menéndez Pidal l'hi va encarregar com a pròleg del volum XIV de la seva monumental *Historia de España*. Tot té, però, una explicació: Abadal havia fet arribar al mestre castellà la seva opinió desfavorable sobre moltes de les interpretacions d'aquest entorn del Compromís de Casp; en les converses posteriors devia sortir el tema de la decadència de Catalunya, que motivaria l'encàrrec del pròleg.

Pere el Cerimoniós representa un pas més en la recepció per part d'Abadal del que ell anomena «la historia material» i és a la vegada la millor mostra de la seva concepció historiogràfica. Comença amb un capítol sobre els aspectes demogràfics i econòmics abans d'estudiar les institucions i el seu comportament i, finalment, la persona del rei i les elits, així com els grans problemes plantejats durant el regnat: l'enfrontament amb Castella i la pugna pel poder entre el rei i les Corts. El resultat és un veritable capgirament de les idees del moment sobre la història de l'època.

La tercera gran obra de síntesi és ben diferent de les dues anteriors: *Els precedents antics a la història de Catalunya* volia ser el primer volum d'una història

72. Ramon ABADAL I DE VINYALS, «La immigració francesa en el segle XVI i l'aparició de les "cases pairals" catalanes», pròleg a Jordi NADAL i Emili GIRALT, *La immigració francesa a Mataró durant el segle XVII*, Mataró, Caixa d'Estalvis Laietana, 1965.

73. Ramon ABADAL I DE VINYALS, *La casa Abadal del Pradell*, Barcelona, autor, 1968.

74. L'únic precedent és una dissertació sobre la Crònica de Pere el Cerimoniós que havia llegit gairebé cinquanta anys abans en el primer curs dels Estudis Universitaris Catalans.

de Catalunya,⁷⁵ que s'havia de cloure amb l'assaig sobre *Les lliçons de la història*. El llibre tracta d'escatir els elements presents en la formació del poble català, que veia sorgir com a tal en les seves investigacions sobre l'època carolíngia.⁷⁶ Tot i que només arriba fins a la presa de Roma per Alaric, que pren com a senyal de la desaparició del món romà, la tesi és clara: no hi ha una unitat catalana ni peninsular durant la prehistòria, la base de la població és una barreja d'elements mediterranis, provinents del Pròxim Orient i indoeuropeus. Sobre aquest substrat, l'Imperi romà hi deixaria la seva empremta definitiva, no tant pel que fa a l'origen de la població com pels elements unificadors, comuns, d'altra banda, a l'Europa occidental: la cultura, la llengua i el cristianisme. No es pot parlar, per tant, ni de Catalunya ni d'Espanya abans dels visigots.

A aquest grup de treballs es podria afegir el llibre sobre els antecedents històrics de la Guerra Civil, encarregat per Cambó l'any 1937; que havia de ser un llibre col·lectiu, però Abadal l'acabaria fent pràcticament sol, però tot i que se n'imprimiren uns pocs exemplars de prova,⁷⁷ no s'arribà realment a publicar, entre altres raons perquè el resultat no satisfecia el mateix Abadal.⁷⁸ Udina, que no és gens suspecte en aquesta matèria, deia benèvolament que el llibre tenia problemes d'objectivitat:⁷⁹ de fet no era un treball d'història, sinó de justificació política.

CONCLUSIÓ: LES APORTACIONS D'ABADAL I EL SEU VALOR ACTUAL

A l'hora d'intentar seleccionar les grans aportacions d'Abadal i el valor actual de la seva obra voldria ressaltar tres aspectes: la mestria en el maneig de

75. El projecte era de tres volums, però vist el seu abast cronològic sembla evident que haurien hagut de ser més.

76. Les primeres paraules del pròleg no poden ser més definidores: «Catalunya no pren forma aparent en el món de la Història fins a finals del segle XI; fins aleshores no es pot dir que mostri externament una personalitat nacional. És clar que la seva aparició ha d'haver estat precedida per un període de gestació», ABADAL, *Els precedents...*, p. 7.

77. Soldevila n'aprofita alguns aspectes en la seva història d'Espanya; UDINA, «Breu assaig...», p. 227.

78. Com a excusa vergonyant, Abadal escriuria en referència a aquesta obra: «El historiador no puede hacer más que recoger el recuerdo de los sucesos pretéritos, e interpretarlos por el mero hecho de exponerlos. La imparcialidad es en él un deseo de superación, jamás satisfecha en absoluto». VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 319-327, en referència a tot l'episodi.

79. UDINA, *Breu assaig...*, p. 228.

la documentació, la capacitat per passejar-se per tot el panorama històric i la crítica tant de la història romanticonacionalista com de la història «materialista», per cloure amb alguns exemples del seny que Abadal aplicava a cada tema.

Del primer i del segon aspectes ja n'he parlat i no cal insistir-hi: la *Catalunya Carolíngia* i *Els primers comtes*, acompanyats per una gran munió d'articles, valen per al primer aspecte. *Els precedents* i *Pere el Gran*, però també els articles sobre l'època visigòtica, que no he tingut ocasió de tractar, en representen prou bé el segon.

Pel que fa al tercer punt, sense lliurar un atac directe, Abadal es posiciona contra la història romàntica i amb rerefons polític: contra l'exaltació dels èxits propis i, sobretot, contra el carregament dels fracassos als altres. En definitiva, contra la història tradicional, amb els seus dos grans i darrers representants a Catalunya: Rovira i Virgili i Soldevila, els quals, tanmateix, respecta i admira. Per allunyar-nos d'aquesta història «finalista» en té prou amb el seu exemple i amb unes poques frases: «Els historiadors han estat i continuen sent, al costat dels poetes, els grans creadors de mites i llegendes»;⁸⁰ «Convé moderar el sentiment amb la raó»;⁸¹ i la més definitiva: «Opino que en l'estat actual del món el vertader patriotisme consisteix més en el desig i l'esforç cap a la perfecció, en l'amor a la veritat, que en la desviació sentimental o ideològica aplicada a la historiografia».⁸² Pel que fa a la història materialista, com ja he dit, Abadal en criticava la pretensió d'absolutisme i hi oposava la seva metodologia, on la història econòmica i social es complementa amb la història del poder, com es pot veure a *Pere el Cerimoniós* o a *Les lliçons de la història*. Les millors pàgines en aquest sentit són, a parer meu, les dedicades, a *Les lliçons de la història*, precisament a l'època immediatament posterior a Pere el Gran: en elles, segueix l'esquema de Vilar en l'estudi de la decadència,⁸³ però hi afegeix reflexions sobre el Compromís de Casp i, sobretot, sobre el capteniment de la dinastia Trastàmara i les seves relacions amb les classes dirigents catalanes, que expliquen molt millor els esdeveniments i els problemes que les visions de

80. ABADAL, *Lliçons de la història*, p. 195.

81. SALRACH, «Ramon d'Abadal...», p. 146.

82. ABADAL, *Moments crucials...*, p. XXIX.

83. Fins i tot millora algun aspecte, com el paper de la inflació, que pot explicar per què les grans construccions es produeixen en un moment de malestar econòmic.

la història romàntica a l'ús, i que són un magnífic complement a l'estudi de Pierre Vilar.⁸⁴

Per acabar, voldria assenyalar, gairebé a l'atzar, alguns punts on el seny d'Abadal desfà interpretacions tradicionals o n'aporta de noves: per exemple, l'encert de comparar documents del segle x amb censos del segle XIX per deduir que la muntanya catalana estava superpoblada en el primer moment. També, en tractar dels orígens dels comtats catalans com a entitat política, la idea que la sobirania no arribà per un disseny dels comtes, sinó com a resultat d'un buit de poder a l'Imperi. O, sense que ho acabi d'expressar prou clarament, la seva resposta a la suposada manca de visió política dels comtes pels successius repartiments dels seus territoris, amb l'explicació que aquests no es movien per cap finalitat política, sinó, com qualsevol particular, pel normal repartiment de l'herència d'acord amb la legislació visigoda. La mateixa senzillesa explicativa li serveix per a refusar el suposat imperi transpirinenc, car fins i tot a Vicens Vives: en contra explica, d'una banda, les dificultats geogràfiques —«Els Pirineus són a la vegada una barrera geogràfica i una barrera política naturals»—, i de l'altra interpreta, amb raó, la compra del comtat de Carcassona el 1068-1070, base del suposat imperi, simplement com l'intent de dotar de patrimoni un fadrister. També critica per il·lusòria la consideració de les Corts catalanes com un model de democràcia.⁸⁵ Hi podríem afegir molts altres encerts; en citaré només un: la consideració dels deserts que surten en la documentació no com un espai deshabitat, sinó mancat d'organització; en cas contrari, diu Abadal, no s'explicaria el manteniment de la toponímia anterior.

En definitiva, Abadal és encara avui un historiador fonamental, en el sentit que la seva obra va posar els fonaments actuals de la historiografia sobre els inicis del poble català i construï fermes columnes en altres aspectes de la historiografia vigent; subscriu per tant, plenament, el que diu Salrach: «Sense els estudis d'Abadal no seríem on som».⁸⁶ No cal afegir res més.

84. ABADAL, *Les lliçons de la història...*, p. 57-64.

85. VILANOVA, *Ramon d'Abadal...*, p. 533.

86. SALRACH, «Ramon d'Abadal...», p. 148.

BIBLIOGRAFIA

- ABADAL I DE VINYALS, Ramon d'. «El título XVIII de la Segunda Partida y la aplicación del mismo a Cataluña», tesi doctoral llegida a la Universitat de Madrid l'any 1911. [Publicada traduïda a: D'ABADAL I DE VINYALS, Ramon. «Les “Partidas” a Catalunya durant l'Edat Mitjana». *Estudis Universitaris Catalans*, VI (1912) i VII (1913), i en tirada a part el 1914. Tornada a publicar a: ABADAL, Ramon d'. *Dels visigots...*, vol. II: *La formació de la Catalunya independent*. Barcelona: Edicions 62, 1970]
- «El pseudo-arquebisbe de Tarragona Cesari i les preteses butlles de Santa Cecília». *La paraula cristiana*, VI-34 (1927). [Reeditat a: D'ABADAL. *Dels visigots...*, vol. II, amb el títol: «L'abat Cesari, fundador de Santa Cecília de Montserrat i pretès arquebisbe de Tarragona. La falsa butlla de Santa Cecília»]
- «Política catalana i història de Catalunya». *A la recerca d'un ordre*, I, 1 (gener de 1936).
- *L'abat Oliba, bisbe de Vic i la seva època*. Barcelona: Aymà, 1948. [Reeditat el 1962 per Aedos, i encara a: ABADAL. *Dels visigots...*, vol. II]
- *La batalla del Adopcionismo en la desintegración de la Iglesia visigoda*. Barcelona: Real Academia de Buenas Letras, 1949.
- *Catalunya Carolíngia*, II. *Els Diplomes carolingis a Catalunya*. Primera part. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1926-1950. [La segona part apareixeria el 1952]
- «Tres historias de España». *Destino*, núm. 819, 820 i 821 (1953).
- *Catalunya Carolíngia*, III. *Els comtats de Pallars i Ribagorça*. 2 vol. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1955,
- «Com neix i com creix un gran monestir pirinenc abans de l'any mil: Eixalada-Cuixà». *Analecta Montserratensia*, VIII (1954-1955). [Reeditat a: ABADAL. *Dels visigots...*, vol. I]
- «Els preceptes comtals carolingis per al Pallars». *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, XXVI (1954-1956). [Republicat a: ABADAL. *Dels visigots...*]
- *Els primers comtes catalans*. Barcelona: Vicens Vives, 1958.
- «Pedro el Ceremonioso y los inicios de la decadencia política de Cataluña», pròleg a: MENÉNDEZ PIDAL, Ramón (dir.). *Historia de España*, vol. XIV. Madrid: Espasa-Calpe, 1965. [Traduït al català amb el títol: *Pere el*

Cerimoniós i la seva època. Barcelona: Edicions 62, 1972. Les cites són de la traducció catalana.]

- «La immigració francesa en el segle XVI i l'aparició de les "cases pairals" catalanes», pròleg a: NADAL, Jordi i GIRALT, Emili. *La immigració francesa a Mataró durant el segle XVII*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana, 1965.
- «L'Alta Edat Mitjana. La pre-Catalunya», a: SOLDEVILA, Ferran (dir.). *Història dels Catalans*. Barcelona: Ariel, 1963-1966.
- *Els precedents antics a la història de Catalunya*. Barcelona: Selecta, 1967.
- *La casa Abadal del Pradell*. Barcelona: autor, 1968.
- *Dels visigots als catalans* (a cura de Jaume Sobrequés) vol. I: *La Hispània musulmana i la Catalunya Carolíngia*. Barcelona: Edicions 62, 1969; vol. II, *La formació de la Catalunya independent*. Barcelona: Edicions 62, 1970.
- *Catalunya Carolíngia*. I. *El domini carolíngi a Catalunya*. Primera part. A cura de Jaume Sobrequés i Callicó. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1986.
- *Els temps i el regiment del comte Guifred el Pilós*. Sabadell: AUSA, 1989.
- *Les lliçons de la història. Reflexions sobre Espanya, Castella, Catalunya*. Barcelona: La Magrana, 2010.

ABADAL I DE VINYALS, Ramon d'; RUBIÓ I BALAGUER, Jordi. «Notes sobre la formació de les Compilacions de "Constitucions i altres Drets de Catalunya" i de "Capítols de Cort referents al General"». *Estudis Universitaris Catalans*, IV (1910).

ABADAL, Ramon d'; RUBIÓ, Jordi; SOLDEVILA, Ferran; TARRADELL, Miquel; VICENS VIVES, Jaume. *Moments crucials de la Història de Catalunya*. Barcelona: Vicens Vives, 1962.

ABADAL I DE VINYALS, Ramon d'; VALLS I TABERNER, Ferran. «Exposició de l'obra legislativa del rey en Jaume en els realms de llengua catalana i sentit de la mateixa», treball inèdit (1909).

— *Textos de dret català. I. Usatges de Barcelona*. Barcelona: Diputació Provincial, 1913.

BASTARDAS, Joan. *Usatges de Barcelona. El Codi a mitjan segle XII*. Barcelona: Fundació Noguera, 1984.

FONT I RIUS, Josep Maria. «Ramon d'Abadal i de Vinyals, historiador i patrici català». A: MUNDÓ et al., Manuel. *Ramon d'Abadal...*

HIGOUNET, Charles. «Chronique du Midi Carolingien». *Annales du Midi* (1956).

- KEHR, Paul F. *Das Papsttutkund das Katalanische Prinzipat*. («El papat i el Principat de Catalunya») *Estudis Universitaris Catalans*, XII (1927); XIII (1928); XIV (1929); XV (1930). [Edició conjunta, 1931]
- MUNDÓ, Manuel *et al.* *Ramon d'Abadal i de Vinyals. Commemoració del centenari del seu naixement*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, 1989.
- MUNDÓ, Manuel. «Ramon d'Abadal i la Història de l'Església catalana». A: MUNDÓ, Manuel *et al.* *Ramon d'Abadal...*
- PELÁEZ, Manuel J. «Ramon d'Abadal i de Vinyals i la historia del derecho catalán y francés: primera etapa de formación y producció científica (1904-1914)». A: SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume; RIERA I VIADER, Sebastià. *Miscel·lània Ramon d'Abadal. Estudis d'Història oferts a Ramon d'Abadal i de Vinyals en el centenari del seu naixement*. Barcelona: Curial, 1994.
- PLADEVALL, Antoni. «Ramon d'Abadal i de Vinyals, historiador i vigatà». A: MUNDÓ, Manuel *et al.* *Ramon d'Abadal...*
- RUBIÓ I BALAGUER, Jordi. «El triomf d'Abadal sobre la circumstància». *Serra d'Or*, 125 (1970).
- SALRACH, Josep M. «Ramon d'Abadal, historiador dels orígens de Catalunya». A: MUNDÓ, Manuel *et al.* *Ramon d'Abadal...*
- SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume; RIERA I VIADER, Sebastià. *Miscel·lània Ramon d'Abadal. Estudis d'Història oferts a Ramon d'Abadal i de Vinyals en el centenari del seu naixement*. Barcelona: Curial, 1994.
- TESSIER, Georges. «À propos de quelques actes toulousaines du IXe siècle». A: *Recueil de travaux offerts à M. Cl. Brunel*. Tom II. París, 1955.
- UDINA I MARTORELL, Frederic. «Breu assaig historiogràfic de l'obra escrita de Ramon d'Abadal». A: SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume; RIERA I VIADER, Sebastià. *Miscel·lània...*
- VICENS VIVES, Jaume. *Obra dispersa*. Barcelona: Vicens Vives, 1967.
- VILANOVA I VILA-ABADAL, Francesc. *Ramon d'Abadal: entre la història i la política (1888-1970)*. Lleida: Pagès, 1996.